

»FINSKA NATIONEN»

Av fl. mag. EMERIK OLSONI

I EN ARTIKEL med ovanstående titel i Svenska Dagbladet (8.1.1963) beskriver professor Sten Carlsson användningen av beteckningen »finska nationen» allt ifrån 1500-talet och gör vissa reflexioner om betydelsen av ordet och begreppet nation i allmänhet och kombinationen finska nationen i synnerhet.

Utan att närmare ingå i professor Carlssons intressanta och ingående penetration av frågan kan man på grund av denna utredning komma till den slutsatsen att begreppet finska nationen i praktiken betyder alla innevånare i Storfurstendömet Finland, vilka alla kallades finnar.

Detta gäller för hela den tid Finland var en integrerande del av Svenska Riket — med sex sekel äldre anor som sådan än Skåne.

Traditionen fortsatte även efter 1809. Bildningsspråket i Finland var visserligen ända till senare hälften av 1800-talet svenskan,¹ men

¹ Den första lärdomsskolan, där finskan började användas som undervisningsspråk, grundades 1859 i Jyväskylä. Ännu i mitten på 1880-talet fanns det dubbelt så många läroverk med svenskt undervisningsspråk än sådana med finskt. »Fruntimmersskolorna» voro alla svenskspråkiga in till 1885.

detta hindrade inte att man fortsatt att kalla alla medborgare i Finland finnar. Det motsvarande adjektivet var fortfarande »finsk», »Tigerstedt den finska gossen» sjunger Runeberg. »Finska Hushållningssällskapet» i Åbo behöll sitt namn, »Finska Bibelsällskapet» likaså, för att inte tala om senare grundade sammanslutningar, såsom t. ex. Vetenskaps-Societeten, Historiska samfundet, Konstföreningen, Fornminnesföreningen och många andra, som ännu i dag behålla adjektivet »finska» som första del av sitt namn. »Finsk tidskrift» heter fortfarande den 1891 grundade förnämliga kulturtidskriften. Finlands ombudsmän i ryska städer — konsulter kunde Finland inte ha — hette »finska handelsombudsmän». Och Finlands »diplomatiska» representation i Ryssland, Statssekretariatet för Finland, kallades i dagligt tal »finska statssekretariatet».

Detta bruk av orden finne och finsk gällde och har ända till senaste tiden gällt både i tal och skrift såväl i Finland som i Sverige. Så sker det konsekvent t. ex. i Nordisk Familjebok, 2 uppl. (1905–1926), som i förbigående sagt, är

det tillförlitligaste uppslagsverket på svenskt språk i frågor angående Finland.

Men efter rikets sprängning invaderades Finland av folk och be- grepp från erövrarna: ryssar och ryskt, och med dem kom också ordet finländskij — finländsk. Telegrafverket i Finland, som stod under rysk förvaltning hette »Finländska Telegrafarrondissementet». Den ryskspråkiga tidningen i russificeringens tjänst hette »Finländska Gazeta», och rysk militär stationerad i Finland hette i många fall finländsk. Utan att gå längre bakåt i tiden kunna vi konstatera att ännu tätt före första världskriget hade vi följande ryska trupper stationerade i Finland:

1. Finländska skarpskyttebrigaden i Helsingfors.
2. Finländska skarpskyttebrigaden i Wiborg.
3. Finländska skarpskyttebrigaden i Lahti.
4. Finländska dragonregementet i Villmanstrand.

Trenne finländska skytteartilleri-divisioner fördelade var sin finländska skarpskyttebrigad.

Dessa, tillika ett par truppenheter utan beteckningen »finländsk», bildade den ryska fredstida arméns XXII armékår med stab i Helsingfors. (*E. R. Salwén*, Ryska armén 1913. Militärhistorikföreningens förlag 11 b. Stockholm 1913. S. 92, 53.)

Alla dessa »finländska» förband voro alltså *ryska* trupper. Den en-

ligt lantdagsbeslut av den 27 december 1878 på allmän värnplikt grundade *finska* militären hade upplösts i början av 1900-talet. De åtta finska skarpskyttebataljonerna, en i varje län, upplöstes genom kejserligt reskript sommaren 1901, Finska dragonregementet ännu samma höst, Finska gardet, dvs. Livgardets 3 finska skarpskyttebataljoner, år 1905 och den Finska kadettskolan i Fredrikshamn under läsåret 1902–1903.

Under hela 1800-talet, efter 1809 alltså, hade det funnits ryska trupper i Finland, vilka ofta, på grund av stationsorten kallades finländska. Det gjordes därför en mycket skarp skillnad mellan finländska och finska trupper. Detta illustrerades åskådligt i ett teaterstycke »Våld och lag. Scener från februarirevolutionen i Finland 1899 af Ragnar Dag», pseudonym för Paul Fager (tryckt av förståeliga skäl i Stockholm 1902).

I en dialog uppträda där chefen för finska militären (generallöjtnanten baron Edward Ramsay) och generalguvernören över Finland (generalen av infanteriet Nikolai Ivanovitj Bobrikoff). Då generalguvernören vid tal om de av baron Ramsay kommenderade trupperna kallar dem finländska, rättas han varje gång av baron R.: *finska*. Likaså rättas generalguvernörens tal om »finländska nationalsången» till *finska* nationalsången.²

² Ännu denna dag vore det ett helge-

Först några ord om substantivet finländare.

Det har väl bildats efter mönstret: livländare, estländare. Dessa åter ha använts om sådana innevånare i provinserna Livland och Estland, som varken voro eller erkände sig vara letter eller ester, alltså i flesta fall tyskar (balter) eller förtyskade, senare även förryskade personer bosatta i ifrågasvarande länder. Men i Finland, som i århundraden utgjorde, inte en erövrade nation såsom bl. a. Estland och Livland, utan en integrerande del av det Svenska Riket, har det aldrig uppstått samma så att säga feodala skillnad mellan härskare och underkuvade såsom i de baltiska provinserna mellan livländare och den lettiska eller estniska lantbefolkningen och estländare och »maarahvas» dvs. lantfolk, vilket ända till sen tid, praktiskt taget ända tills Estland blev en fri stat, var den benämning, som esterna på sitt eget språk använde om sig själva.

»Det nyuppfunna ordet finländare» fann Werner Söderhjelm (i sin under pseudonymen Pekka Malm år 1901 utgivna roman »Brytningstider») uttrycka någonting rotlöst och halvt och såg i användningen av denna terminologi en önskan att betona motsättningen mellan svenskt och finskt. Termen användes visserligen, men blott sporadiskt, och kunde möjligen passa rån att kalla »Vårt land» för »finländsk nationalsång».

för t. ex. tyskar i Wiborg, som inte ansågo sig vara finnar i traditionell bemärkelse.

På senaste tid har dock på yngre finlandssvenskt håll propagerats för införandet av orden finländare och finländsk, det förra som allmän beteckning för innevånare i Finland, det senare som motsvarande egenskapsord.

Av skäl, som ovan antytts, ha dock orden finländare och finländsk bland dem som levat under den tid, då Finland lydde under Ryssland, och även hos yngre med sinne för historia och tradition, en dålig klang, och en ännu dåligare i den finskspråkiga formen som både som substantiv och adjektiv lyder »suomenmaalainen».³

Detta är orsaken till att även senare författare än Werner Söderhjelm undvika dessa »nyuppfunna ord» och drista sig att i sina svenskspråkiga skrifter använda orden finsk och finne i deras »runebergiska» betydelse. För att nämna några exempel: Henning Söderhjelm, Emil Zilliacus, G. A. Gripenberg, Erik Heinrichs, Gustaf Mannerheim, och vad den sistnämnde beträffar, kan den som skriver dessa rader intyga, att Marskalk Mannerheim skulle ansett det vara en direkt förolämpning om någon kallat honom, finnen och den finske friherren, finländare.

³ Den kan knappast användas till annat vid översättning av det ryska ordet »finländskij» än i den ovan omtalade betydelsen av ryskt i Finland.

Tack vare Fänrik Ståls sägner, Fältskärns berättelser och annan litteratur på svenskt språk om och från Finland ha orden finsk och finne segt bibehållits i sin historiska betydelse i Sverige, såsom hänvisningen här ovan till Nordisk familjebok visar. Men en intensiv propaganda från yngre finlandsvenskt håll har småningom förorsakat att de i allt större utsträckning börjat utbytas mot orden finländsk och finländare. Den senare benämningen anser dock Eirik Hornborg, som för övrigt gillar reformen, vara för ful, antagligen för »baltbetonad», och föreslår i dess ställe ordet »finnlänning.»

*

Förespråkarna för det nya språkbruket ha naturligtvis även vissa skäl. Alltså: audiatur et altera pars.

I en uppsats med titeln »Finländsk och finländare» i Nordisk tidskrift (n. 7, 1961) talar doktor Olof Mustelin om en folkgrupp i Finland »som språkligt och etnografiskt inte kan kallas finnar». Att den avsedda gruppen i århundraden kallats så, bekymrar inte honom. Århundradens misstag skall nu rättas! Vad denna grupps språk beträffar, kan ett förtydligande i nuvarande förhållanden vara behövligt. Härom mera senare. Men det är oförsiktigt av doktor Mustelin, att här blanda in etnografi.

Väl är det nog samt bekant att Finlands befolkning härstammar från två håll: finnar, som kommit

från söder och öster, svenskar som seglat hit från väster. Svenskar ha sedan urminnes tid befolkat Finska vikens norra kust ända till Kymene älvs mynning i öster, Åbolands (Egentliga Finlands) skärgård och Åland, något senare Bottniska vikens kust från norra Satakunda till Gamla Karleby-trakten i södra Österbotten. Befolkningen i dessa trakter utgör huvuddelen av de medborgare i Finland, som ha svenska som sitt modersmål och kunna med rätta kallas finlandsvenskar. Men om en etnografisk skillnad mellan dem och deras finsktalande grannar är det säkrast att tala så litet som möjligt.⁴

Till den del av Finlands befolkning, som räknar sig som svenskspråkig, hör dock ett betydande antal personer runt hela landet, mest hörande till den bildade klas-

⁴ Finnarnas härstammning från öster, svenskarnas från väster har givit anledning till tal om »västras» och »östras». Detta är temat i doktor *Lars Ringboms* artikel »Rasens och språkets andel i nationalkaraktären» (Finsk tidskrift, tom 118, 1935). Om vi också skulle kunna bevisa vad de inflyttade svenskarnas ras till skillnad från de inflyttade finnarnas var — vilket torde bli outrett — är det mycket oförsiktigt att tala om en etnografisk skillnad mellan grannarna på ömse sidor av språkgränsen många århundraden efter inflyttningen och lika många århundraden av mångahanda beröringar över den fram och tillbaka flytande språkgränsen. Här spåras ännu reminiscenser av greve de Gobineaus »Essai sur l'inégalité des races humaines», som borde ha tystnat efter »ariern» Hitlers framträdande.

sen, och att i detta fall tala om etnografiska skillnader är absolut vilseledande.

Kultursläkterna i Finland härstamma liksom i Sverige, till en del från inflyttade flamländare (valloner), skottar, balter och tysklandstyskar, skottar i några fall från fransmän och engelsmän samt ryssar,⁵ men också liksom i Sverige, i flesta fall från bönder, vad Finland beträffar alltså från finska bönder, i sällsynta fall från kuster- nas svenska småbönder. Detta gäller också de medeltida frälseätterna (se *Jully Ramsay*, Frälse- släkter i Finland intill stora ofreden I-IV, Helsingfors 1909-1916). Men dessutom ha vi naturligtvis ett flertal släkter — av ovensagda brokiga härstamning — inflyttade från rikets huvuddel.

Kort sagt, här kan sannerligen inte talas om etnografiska skillnader. Den bildade klassens klyvning i finnar och svenskar, eller rättare sagt i finsksinnade — »fennomaner» — och svensksinnade — »sve- komaner», vars bildningsspråk, också de argaste fennomaners, var svenskan, har alltså ursprungligen ingalunda skett på språklig grund, ännu mindre på rashistorisk utan på politisk och ideologisk. Olika åsikter i denna fråga kunde klyva t. o. m. familjer, så att en del av samma familj ville gälla som »fin-

⁵ Ätterna Aminoff, Nassokin o. a. naturaliserade redan under den svenska tiden, andra t. ex. Madin, Sinebrychoff, Uschakov på 1800-talet.

nar», en del som »svenskar». Frågan om till vilken grupp man hörde var helt enkelt en »Gesinnungs- frage».

Vanskligheten att tala om etnografiska folkgrupper i Finland torde klart framgå av det ovan sagda. Men delningen i språkgrupper är ett ovedersägligt faktum, som på senaste tid har medfört nya problem.

Så länge bildningsspråket fortsatte att, såsom på Runebergs, Topelius' och Snellmans tid, vara gemensamt, fanns det inte något behov att sky det traditionella namnet för alla medborgare i Finland: alla var finnar. Men sedan finskan blivit ett med svenskan jämbördigt bildningsspråk och »finnarna» delats i två grupper med var sitt bildningsspråk, uppstod ett förståeligt behov av ord för en »national- känsla, som betecknar någonting som är överordnat såväl svenskt och finskt och innefattar båda». (Lars Ringbom i ovan citerade artikel i *Finsk tidskrift*.) Det var då nära till hands att taga de av många orsaker förkättrade orden finländare och finländsk i bruk. Hos den yngre generationen ha dessa ord icke mera den här ovan beskrivna elaka klangen, och i Sverige kunna de, vad nutida förhållanden i Finland beträffar, vara ägnade att klara begreppen.

I finskan kan detta inte framhåvas. »Suomalainen» betyder både finne och finsk, och ordet »suomen- maalainen» kan, av orsaker som

redan framhållits, inte användas. För att tillmötesgå finlandssvenska önsknings försöker den äldre generationen i sin svenska undvika adjektiven och ersätter dem med genitivet »Finlands». Detta gällde även det officiella språkbruket både på svenska och finska, i senare fallet alltså »Suomen». Om sig själv kan den äldre generationen icke använda ordet finländare, och det behövs knappast, ty om man särskilt vill framhålla sin svenskhet, har man ju ordet »finlandssvensk».

Det är möjligt att man så småningom är tvungen att följa med »utvecklingen i rätt riktning». Och detta må gälla vad nutiden beträffar.

Om man däremot i historisk framställning kallar innevånarna i

Svenska Rikets östra hälft för finländare och ger samma epitet åt våra stormän på 1800-talet, gör man sig skyldig till en svår anakronism. Det bör ju av sammanhanget framgå att orden finne och finsk inte i det svenskfinska riket, och inte heller till en början i det autonoma storfurstendömet Finland, hade deras senare språkpolitiska betydelse.

Man får väl i varje fall hoppas att även i framtiden slippa höra talas om »svensk-finländska riket», »finländska rytteriets marsch i 30-åriga kriget», »finländska kriget 1808–1909», »finländska nationalsången», »finländska nationalskalden» och »Finländska viken» eller uppbyggas med sånger om »finländska furors sus», »finländska forsars brus», och om skvalpet av »finländska sjöars» vågor.